

УДК 159.922.76-053.6-056.34-021.464-047.64
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2025-1-5>

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Яковлева Світлана Дмитрівна,
докторка психологічних наук, професорка,
професорка кафедри спеціальної освіти
Херсонський державний університет
cdyakovleva@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7620-098X>

Коллі-Шамне Анжеліка Володимирівна,
докторка психологічних наук, професорка,
професорка кафедри психології
Херсонський державний університет
ashamne1968@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1541-6079>

У статті представлено результати теоретичного аналізу стану дослідження проблеми саморегуляції в підлітковому віці дітей із порушенням розумового розвитку. **Мета** – розкриття поняття й особливостей підліткового періоду розвитку дітей із порушеним інтелектом і стану їх саморегуляції. Зазначено, що підлітковий вік є складним, проходить пасивний або активний розвиток, характеризується важливими психофізіологічними перетвореннями: формуванням ціннісного «Я», самовихованням, емоційно-вольовими та комунікативними взаємодіями, потребує володіння собою, регуляції поведінки та власних емоцій. **Результати.** Обґрунтовано, що підлітки з порушеннями розумового розвитку характеризуються недорозвиненням мисленневих процесів, мовлення та комунікації, а спілкування з однолітками, з одного боку, є своєрідним джерелом інформації, із другого – це колективна взаємодія і специфічний вид емоційного спілкування, воно сприяє становленню особистості. Спільна діяльність виробляє навички соціальної взаємодії, вчить співвідносити власні інтереси із суспільними. Усе це здійснюється завдяки вмінню володіти собою та регулювати свої поведінкові й емоційні процеси. Нестійкість емоційно-вольової сфери та поведінки, неналежна соціалізованість, усе це спричиняє несформованість саморегуляції, яка особливо необхідна саме цій категорії дітей. Обґрунтовано психофізіологічні механізми, що забезпечують самоорганізацію підлітків із порушеним інтелектом, яка залежить від часу виникнення порушення, міжфункціональної взаємодії та внутрішньомозкових зв'язків, які лежать в основі психічного розвитку. Зазначено тісний зв'язок саморегуляції з функцією самозбереження та рефлексією, яка проходить перетворення завдяки розширенню знань про навколишній світ. Саморегуляція та самозбереження еволюційно тісно взаємопов'язані, адже в умовах постійно мінливого навколишнього середовища в підлітків із наявністю психофізіологічних порушень це забезпечує виживання й адаптацію. **Висновки.** Саморегуляція тісно пов'язана з рефлексією, яка спочатку має неусвідомлений характер, а з розвитком особистості, з набуттям знань про навколишній світ відбувається розвиток самостійності, активної діяльності й усвідомлення зовнішніх процесів.

Ключові слова: підлітки, підлітковий вік, порушений інтелектуальний розвиток, саморегуляція, когнітивний розвиток, рефлексія.

PECULIARITIES OF SELF-REGULATION OF ADOLESCENTS WITH MENTAL DISORDERS

Yakovleva Svitlana Dmitrievna,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Professor of the Department of Special Education

Kherson State University

cdyakovleva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7620-098X>

Kolli-Shamne Anzhelika Volodymyrivna,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Professor of the Department of Psychology

Kherson State University

ashamne1968@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1541-6079>

The article presents the results of a theoretical analysis of the state of research on the problem of self-regulation in adolescence of children with intellectual disabilities. **Purpose.** The concept and features of the adolescent period of development are revealed. It is noted that adolescence is complex and undergoes either passive or active development and is characterized by important psychophysiological transformations: the formation of a value-based “I”, self-education, emotional-volitional and communicative interactions and requires self-control, regulation of behavior and one’s own emotions. **Results.** It is substantiated that adolescents with intellectual disabilities are characterized by underdevelopment of thought processes, speech and communication, and communication with peers, on the one hand, is a kind of source of information, and on the other hand, it is collective interaction and a specific type of emotional communication, and it contributes to the formation of personality. Joint activity develops social interaction skills, teaches to correlate one’s own interests with public ones. All this is done at the expense of the ability to control oneself and regulate one’s behavioral and emotional processes. The instability of the emotional-volitional sphere and behavior, insufficient socialization, all this causes the lack of self-regulation, which is especially necessary for this category of children. Psychophysiological mechanisms that ensure the self-organization of adolescents with impaired intelligence, which depends on the time of onset of the disorder, interfunctional interaction and intracerebral connections that underlie mental development, are substantiated. The close connection of self-regulation with the function of self-preservation and reflection, which undergoes transformation due to the expansion of knowledge about the surrounding world, is noted. **Conclusions.** Self-regulation and self-preservation are evolutionarily closely interconnected, because in a constantly changing environment, in adolescents with psychophysiological disorders this ensures survival and adaptation. Self-regulation is closely related to reflection, which is initially unconscious, and with the development of the personality, with the acquisition of knowledge about the world around, the development of independence, active activity and awareness of external processes occurs.

Key words: *adolescents, adolescence, impaired intellectual development, self-regulation, cognitive development, reflection.*

Вступ. Формування морально-духовних цінностей характеризує процес становлення особи, яка вміє регулювати свою поведінку, ухвалювати довірливі рішення, ставити перед собою адекватні цілі та досягати поставленої мети, таким чином самостверджуватись. Це завдання нашої освіти, яке нині, у час складних державних перетворень, набуває нового значення. У час підвищеного психологічного напруження, пов’язаного з постійними стресовими ситуаціями, особливого значення набувають процеси саморегуляції емоційного стану. Саморегуляція є однією із ключових психологічних характеристик особистості, яка забезпечує адаптивну поведінку, здатність до управління емоціями, увагою, діями та взаємодією із соціальним середовищем. Особливої актуальності дослідження саморегуляції набуває в підлітковому віці,

оскільки цей період характеризується інтенсивними змінами в когнітивній, емоційній і соціальній сферах. Для підлітків із порушеннями розумового розвитку саморегуляція виступає одним із найважливіших чинників їх соціальної адаптації та формування життєвої компетентності. Однак численні дослідження вказують на труднощі цих підлітків у контролі поведінки, емоційній стійкості, ухваленні рішень і плануванні дій, що значно ускладнює їх інтеграцію в суспільство й ефективне навчання.

Незважаючи на науковий інтерес до проблеми розвитку саморегуляції, особливості її формування в підлітків із порушеннями розумового розвитку залишаються малодослідженими. Відсутність системних підходів до вивчення цього феномену обмежує розроблення ефективних корекційно-розвивальних

програм, що сприяють покращенню адаптаційних можливостей таких підлітків.

Отже, актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю глибшого аналізу механізмів саморегуляції в підлітків із порушеннями розумового розвитку, визначення їхніх специфічних труднощів і пошуку ефективних шляхів корекції та підтримки. Отримані результати можуть сприяти вдосконаленню психологічної допомоги, навчальних підходів і соціалізації цієї категорії дітей.

Теоретичне обґрунтування проблеми.

Проблема психічної саморегуляції цікавить багатьох дослідників, з огляду на її опосередкований вплив на велику кількість змінних психічного розвитку. Саморегуляція психічних станів нині становить інтерес для наукової спільноти. Психічний стан є непостійним, швидкоплинним і не вважається властивістю особистості. Він детермінований зовнішніми впливами і може регулюватися. Водночас він залежить від характерологічних особливостей, мотивів, настанов суб'єкта, отже, його основою є функціональний стан мозкових систем, які забезпечують психічну діяльність. Уся психічна діяльність зумовлена регуляцією, складовими частинами якої є наполегливість, рефлексивність, самостійність тощо. Усі вони визначають суть саморегуляції особистості.

Саморегуляція – це здатність особистості контролювати власну поведінку, емоції, думки та дії. Особистість характеризується своїми можливостями щодо планування, процесу активності та досягнення результату і має усвідомлювати ці процеси та послідовність дій для досягнення мети, урахувати всі можливі негаразди на шляху до отримання бажаного результату. Отже, в ефективний процес саморегуляції вплітається мотиваційна й емоційна складові частини. Однак мотиваційна складова частина не завжди може бути реалізована в наміченій програмі дій. Ця проблема може бути вирішена за умови включення у процес механізмів захисту саморегуляції, які полягають у подоланні напруження та тривожності, або зміни мети та способів її досягнення. Тобто саморегуляція залежить від багатьох усвідомлених і неусвідомлених чинників (Галаян, 2016). Завдяки саморегуляції людина здатна до спілкування, вирішення складних завдань, можливості протидіяти негативним викликам. Дослівно «саморегуляція» означає «наводити порядок», який має бути в думках, емоціях, поведінці, комунікації тощо. Якщо маємо на увазі саморегуляцію конкретної особи, то вона буде характеризуватися тим, як людина планує, програмує досягнення мети, проходить шлях до отримання результату дії.

Мета теоретичного дослідження полягає в розкритті психофізіологічних і психологіч-

них процесів саморегуляції в підлітковому віці дітей із порушеннями розумового розвитку.

Методологія та методи. Методологічні проблеми наукового дослідження мають визначену спрямованість. Водночас вони підпорядковуються загальним методологічним принципам, які застосовуються під час побудови будь-якого наукового дослідження. А розвиток саморегуляції є складовою частиною психічного розвитку, який відповідає принципам загального онтогенезу, що висунуто Л. Виготським (1931 р.) та підтверджено з боку психофізіологічного розвитку О. Лурією (1960 р.), детермінуючи стійкість і чутливість підліткового віку.

Результати та дискусії. Проблема саморегуляції навчальної діяльності дітей становить незмінний інтерес, оскільки навчальна діяльність є провідною, об'єднує цілісну систему з великою кількістю складників. У дітей молодшого шкільного віку не завжди може реалізуватися готовність до навчання, оскільки дитина ще не встигла опанувати способи виконання нової для неї форми діяльності. Підлітковий вік вирізняється тим, що саморегуляція даного вікового періоду набуває усвідомленого характеру, охоплює передбачення, рефлексію, планування, способи дії для досягнення результату.

Великого значення саморегуляція набуває в підлітковому віці, коли її тісно пов'язують із мотивацією, рефлексією, яка є механізмом її становлення, емоційно-вольовою діяльністю, спрямовують на психологічний розвиток підлітка, в основі якого лежить «Я-ціннісне», що відрізняє підлітковий вік від інших періодів розвитку, коли дитина ще не доросла, але вже намагається позиціонувати власне «Я». Дана концепція підліткового віку була запропонована А. Маслоу та К. Роджерсом (Маслоу, 1943).

Стан сформованості саморегуляції в підлітковому віці висвітлений у роботах як вітчизняних (Я. Гошовський, І. Бех, М. Боришевський, Г. Костюк, С. Максименко й інші), так і зарубіжних учених, серед яких Д. Аткинсон, Д. Роттер, Х. Хекхаузен та інші.

Значний внесок у вивчення саморегуляції підліткового віку зробив вітчизняний психолог М. Боришевський (2010 р.), який зазначив, що саморегуляція поведінки підлітків визначає їхній особистісний розвиток. Розвиток особистості починається відразу після народження і проходить фази пасивного й активного розвитку. Пасивний розвиток – це зміни, які відбуваються в людини в так званій «зоні комфорту», тоді як активний розвиток передбачає активну ініціативу особистості.

Підлітковий вік – це період, коли спостерігається свідоме прагнення до розвитку, коли підліток не хоче бути подібним до загальної

підліткової «маси». Водночас він може не усвідомлювати наявності внутрішніх резервів щодо реалізації своїх прагнень. Це потребує цілісної системи формування складових частин саморегуляції, до яких відносимо рефлексію, цілісність когнітивних процесів, емоційно-вольову діяльність і протистояння проблемам.

Є. Шпрангер (1925 р.) підрозділяв підлітковий вік на три типи. Першим типом він уважав «підліткову кризу», пов'язану зі змінами перехідного етапу розвитку. Другий тип, на думку автора, вирізняється стабільним і поступовим зростанням, так званім залученням до дорослого віку. А третій тип – це самовиховання із залученням волі, тривоги та кризових проявів. Період підліткового віку вважається періодом швидкої стомлюваності через ендокринні впливи, що може проявлятися неадекватною самооцінкою та завищеним рівнем вимог. Така поведінка утруднює комунікацію, отже, і соціалізацію. Спілкування з однолітками є своєрідним джерелом інформації, з одного боку, із другого – це колективна взаємодія та специфічний вид емоційного спілкування, воно сприяє становленню особистості. Спільна діяльність виробляє навички соціальної взаємодії, вчить співвідносити власні інтереси із суспільними. Усе це здійснюється завдяки вмінню володіти собою, регулювати власні поведінкові й емоційні процеси.

Дитина-підліток має деякі особливості, які формуються завдяки активізації ендокринної системи, що зумовлює перебудову організму, особливостям центральної нервової системи та впливу соціалізації. Залежно від того, як буде здійснюватися цей вплив, відбуватиметься становлення особистості підлітка. Це критичний період розвитку, формування навичок ментальності, регулювання емоцій і поведінки. Як зазначає І. Загурська (2006 р.), він характеризується низьким рівнем самоконтролю та самооцінки, які зумовлюють і низький рівень саморегуляції. Підлітковий вік – це період формування психологічної особистості, яка буде володіти активною поведінкою, цілями, самостійністю та саморегуляцією.

Особистісна саморегуляція набуває серйозної проблеми тоді, коли йдеться про дітей із порушеннями розумового розвитку. Особливо це стосується підліткового віку, коли формується здатність до саморегуляції.

Як зазначає Л. Прохоренко (2017 р.), від сформованості саморегуляції школярів залежать всі етапи здійснення поставленої мети та досягнення результату дії. А розвиток мотивації, самоконтролю та самооцінки впливає на формування навальної діяльності. У підлітків із затримкою психічного розвитку, як зазначає автор, не відбувається усвідомлення своїх дій, отже, не формується перебудова,

тому несформованість самоконтролю негативно впливає на продуктивність навчальної діяльності цих дітей. Результати теоретичних даних доводять несформованість саморегуляції дітей із затримкою психічного розвитку, що проявляється в демотивації навчання, несформованості самоконтролю та поведінки, як зазначалося вище.

Саморегуляція в підлітків із порушенням розумового розвитку, на думку Н. Макачук (Макачук, 2014: 215), визначається типами розвитку людини як особистості та враховує загальні закономірності психічного розвитку дитини. А в підлітків із порушеннями розумового розвитку залежить від часу виникнення порушення, міжфункціональної взаємодії, а також тих внутрішньомозкових зв'язків, які зумовлюють розумовий розвиток, тобто в основі саморегуляції осіб із порушенням розвитку лежить психічний дизонтогенез.

Саморегуляція та самозбереження еволюційно тісно взаємопов'язані, адже в умовах постійно мінливого навколишнього середовища в підлітків із наявністю психофізіологічних порушень це забезпечує виживання й адаптацію.

Саморегуляція тісно пов'язана з рефлексією, яка спочатку має неусвідомлений характер, а з розвитком особистості, з набуттям знань про навколишній світ відбувається розвиток самостійності, активної діяльності й усвідомлення зовнішніх процесів.

М. Боришевський (2010 р.) зазначав, що здатність до рефлексії поєднує в собі функцію поведінки й управлінську функцію, що дає можливість до сприйняття інших людей. Саме рефлексія дозволяє формувати образ «Я». Тому можна сказати, що саморегуляція відображає рівень розвитку та можливості взаємодії з навколишнім середовищем.

Саморегуляція визначає можливості взаємодії людини із залученням її внутрішніх резервів до мотивованої сформованої особистості. Це процес розвитку, який поступово ускладнюється і знаходить своє відображення у сформованому «Я-образі» підлітка. У підлітковому віці формується особистість, яка може відповідати за самостійність, критично оцінювати цінності та норми, гнучко мислити, формувати власні враження та встановлювати соціальні зв'язки.

Виявлення особливостей розвитку психологічних механізмів саморегуляції поведінки дало можливість розробити теоретичні підходи та конкретні програми індивідуальної та групової роботи з підлітками, що спрямовані на актуалізацію та вправління цих механізмів, як зазначає автор (Кириченко, 2011).

Стан саморегуляції контролюється комплексом регуляторних механізмів психічної діяльності та свідомості на тлі розвитку мис-

ленневої діяльності, яка в осіб із порушеннями розумового розвитку розвинена слабо. У підлітків із порушеним інтелектом наявні проблеми мисленневої діяльності та мовленнєвого розвитку, а саморегуляція є компенсаторним процесом і, як зазначає Н. Макарчук (2016 р.), «є штучним утворенням відповідно до генетичної природи формування психіки і соціальної активності особистості <...>».

Підлітки з порушеним інтелектом вирізняються своєю поведінкою, яка може проявлятися неадекватними психогенними реакціями, дезадаптивними діями, які потребують керівного впливу. Поступ власного «Я» властивий не лише підліткам із нормотиповим розвитком, але й підліткам із порушеннями розумового розвитку. І саме рефлексія дозволяє сформуватися образу «Я». Отже, саморегуляція відображає рівень розвитку та можливі зв'язки із залученням її внутрішніх резервів взаємодії з навколишнім середовищем як вмотивованої сформованої особистості. Це процес розвитку, який проходить етапи ускладнення, як і будь-який розвиток, і знаходить своє відображення у сформованому «Я-образі». Ця особистість може проявляти самостійність, критично оцінювати цінності та норми, гнучко мислити та формувати власні враження, установлювати соціальні зв'язки. Поведінка підлітків характеризується виразними змінами й емоційними проявами.

О. Вовченко (Вовченко, 2020: 48), яка вивчала саморегуляцію емоційного інтелекту в підлітків із порушеннями розумового розвитку, зауважує, що вони мають низьку здатність до розпізнавання та диференціації емо-

цій і управління ними, що потребує корекції їх формування, емоційної саморегуляції.

Саморегуляція, як особистісна, так і емоційно-вольова, розглядається як складова частина діяльності особистості і формується відповідно до сформованості нервових процесів, рухливості та пластичності нервової системи, стану сформованості когнітивних, рухових систем і впливу зовнішніх чинників.

Спілкування з однолітками є своєрідним джерелом інформації, це колективна взаємодія та специфічний вид емоційного спілкування, воно сприяє становленню особистості. Спільна діяльність виробляє навички соціальної взаємодії, вчить співвідносити власні інтереси із суспільними. Усе це здійснюється завдяки вмінню володіти собою, регулювати свої поведінкові й емоційні процеси.

Висновки. У результаті розгляду наукових публікацій дослідників щодо саморегуляції підлітків із порушеннями розумового розвитку можна зазначити, що саморегуляція – це системний процес, який здатний забезпечити підліткам із порушеннями розумового розвитку адекватну поведінку, життєдіяльність, комунікацію, адаптацію та соціалізацію. Вона реалізується на всіх рівнях психічної діяльності підлітка, регулюється станом нервової системи та вищих психічних функцій. Саморегуляція підлітків із порушеним інтелектом дозволяє дітям цієї групи захистити себе як особистість у складному зовнішньому середовищі. Підлітковий вік – складний і не досить вивчений період розвитку, подальшого вивчення потребують засоби психологічної допомоги з метою активізації процесів самоконтролю і самоорганізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М. Дорога до себе. Від основ суб'єктності до вершин духовності. Київ : Академвидав, 2010. 158 с.
2. Вовченко О. Саморегуляції базових емоцій підлітками з порушеннями розумового розвитку як основа формування емоційного інтелекту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія». 2020. № 11. С. 44–49.
3. Галян І. Ціннісно-смилова саморегуляція особистості: генеза та механізми функціонування : монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка. 2016. 402 с.
4. Загурська І. Розвиток рефлексії як передумова розвитку самооцінки творчих здібностей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 12 «Психологічні науки». Київ, 2005. Вип. 6 (30). Ч. 1. С. 267–277.
5. Кириченко Т. Механізми саморегуляції поведінки як психологічні умови формування особистості. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди*. 2011. Вип. 21. С. 385–389.
6. Макарчук Н. Взаємообумовленість особистісної саморегуляції та типів особистісної організації при ментальних порушеннях розвитку в підлітковому віці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 12 «Психологічні науки». 2016. Вип. 4 (49). С. 32–39.
7. Макарчук Н. Теоретико-методологічні основи дослідження особистісної саморегуляції підлітків з порушеннями розумового розвитку. Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. 2014. Т. 9. С. 213–222.
8. Maslow A.H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. № 50. P. 370–396.
9. Spranger E. Psychology of Adolescence. Fourth Through ed. 13th – 17th thousand Verlag / Jahr Ig. Quelle u. Meyer ; Leipzig, 1925. Originalleinen. XVI. 359 S. URL: <https://www.ebay.com/itm/335837589998> (дата звернення: 30.01.2025).

REFERENCES:

1. Boryshevskiy, M. Doroha do sebe. Vid osnov subiektnosti do vershyn dukhovnosti. The Road to Yourself [From the Foundations of Subjectivity to the Peaks of Spirituality]. Kyiv: Akadem vydav, 2010. 158 s. [in Ukrainian].
2. Vovchenko, O. Samorehuliatzii bazovykh emotsii pidlitkamy z porushenniamy rozumovoho rozvytku yak osnova formuvannia emotsiinoho intelektu [Self-regulation of basic emotions by adolescents with intellectual disabilities as the basis for the formation of emotional intelligence]. Naukovi zapysky Natsionalnoho uniwersytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia "Psykhologiiia". 2020. № 11. S. 44–49 [in Ukrainian].
3. Halian, I. Tsinnisno-smyslova saorehuliatziiia osobystosti: heneza ta mekhanizmy funktsionuvannia. Monohrafiia. Drohobych: Redaktsiino vydavnychiy viddil DDPUI im. I. Franka. 2016. 402 s. [in Ukrainian].
4. Zahurska I. Rozvytok refleksii yak peredumova rozvytku samoostinky tvorchykh zdibnostei [Development of reflection as a prerequisite for the development of self-esteem of creative abilities]. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 12 "Psykhologichni nauky": Zbirnyk naukovykh prats. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2005. Vyp. 6 (30). Ch. 1. S. 267–277 [in Ukrainian].
5. Kyrychenko, T. Mekhanizmy samorehuliatzii poviedinky yak psykhologichni umovy formuvannia osobystosti [Mechanisms of self-regulation of behavior as psychological conditions for personality formation]. Humanitarnyi visnyk DVNZ "Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichniy uniwersytet imeni Hryhoriia Skovorody": zbirnyk naukovykh prats. Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2011. Vyp. 21. S. 385–389 [in Ukrainian].
6. Makarchuk, N. Vzaiemoobumovlenist osobystisnoi samorehuliatzii ta typiv osobystisnoi orhanizatsii pry mentalnykh porushenniakh rozvytku v pidlitkovomu vitsi. [Interdependence of personal self-regulation and types of personal organization in mental disorders of development in adolescence fundamentals of research on personal self-regulation of adolescents with disorders]. Naukovyi chasopys Nats. ped. un-tu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 12 "Psykhologichni nauky". 2016. Vypusk 4 (49). S. 32–39 [in Ukrainian].
7. Makarchuk, N. Teoretyko-metodologichni osnovy doslidzhennia osobystisnoi samorehuliatzii pidlitkiv z porushenniamy rozumovoho rozvytku [Theoretical and methodological foundations of research into personal self-regulation of adolescents with intellectual disabilities]. Mizhnarod. Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia. 2014. Tom 9. S. 213–222 [in Ukrainian].
8. Maslow, A.H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 1943. 50, 370–396 [in English].
9. Spranger, Eduard. Psychology of Adolescence. Fourth Through ed. 13th – 17th thousand Verlag / Jahr lg. Quelle u. Meyer; Leipzig, 1925. Originalleinen. XVI; 359 S. URL: <https://www.ebay.com/itm/335837589998> [in English].

Стаття надійшла до редакції 31.01.2025
The article was received 31 January 2025